

BELÉPÉS A NÉPMESE VILÁGÁBA

Népmesei szereplők farsangja a Hám-oviban (www.szatmar.ro)

Újra az érdeklődés előterébe került a népmese – valószínűleg ez köszönhető *Boldizsár Ildikó* által elindított meseterápiának és *Kádár Annamária* által kidolgozott mesepszichológiának is. Jó irány ez, hiszen az óvodáskorosztály legfőbb szellemi tápláléka a népköltészet, és azon belül a mondókák mellett kitüntetett szerepű – a népmese. Fontos, hogy a kisgyermek még a műmesék megismerése előtt mélyen megmerítkezzenek ebben a világban mert, akinek a gyermekkorából kimaradt a népmese, az egész életére lesz szegényebb.

A népmese eredete és fontossága

A magyar mese szó igen régi, finnugor eredetű, és egy 'mondani' jelentésű igéből származik. A keleti székely és a moldvai csángó mesélőink a közelmúltig megőrizték ezt a jelentést: náluk a 'mese' megnevezése egyszerűen beszéd, pl. ők így kezdik a mesélést: *mondjak egy beszédet?*¹

¹ VOIGT Vilmos: *A mese neve*. In: SZÁVAI Ilona (szerk.): *Mint a mesében? Tanulmányok a mese fontosságáról*. Pont Kiadó, Bp., 2009. 19. o.

Maga a mese szó a XIX. század közepéig találós kérdés, rejtvény jelentett. A monda szó hordozta a mai mese szó jelentését, ezért jelent meg *Erdélyi János* három kötetes népköltési gyűjteménye (1846-48) még *Népdalok és mondák* címen, amikor azonban *Erdélyi* 1855-ben válogatást ad ki a fenti népköltési gyűjteményéből, azt már *Magyar népmesék* címmel látta el.

Ma már éles különbséget látunk a monda és a mese közt: a monda azzal az igénnyel lép fel, hogy valóságos történésekről adjon hírt. A mese kitalált, nem igaz, csodás történet. „*Na, hazudjunk egyet!* Mondták még a közelmúltban is a mesélőink. Persze azért ez inkább önirónia, mint becsmélés.”²

A mese eredete a régi korok ködébe vész, az ember kialakulásához visszavissza, hiszen a beszéd megjelenésével elindul a történetmondás és hallgatás – ez a törzs- és az egyedfejlődés szintjén is igaz. A gyerekek 2-3 évesek, mikor kialakul bennük a történet iránti igény. Ekkor kezdik megismerni a gyermekirodalom legmeghatározóbb területét - a népmesét, és azon belül először a láncmesét.

„A mese az ősbizalom élményét erősíti meg, - azt, hogy jó a világ, jó volt ide megszületni”³ - állítja *Kádár Annamária*. „A mese eredetileg a vallásra és mítoszokra, mondákra jellemző kétely nélküli hitvilágból vált ki” - teszi hozzá *Jenei Teréz*. A mítoszok keletkezésének idején szükséges volt, hogy a létrehozói beépítsék ezeket a történeteket saját világlátásukba, hiedelemvilágukba, elfogadják azt, hogy amiről a mítosz szól, az létezik, vagy legalábbis létezett valamikor. A mesével már más a helyzet, nem képezi szerves részét a jelen világról alkotott percepciónak, mivel egy saját valóságot teremt. Éppen ezért, *Mircea Eliade*, neves antropológus azt állítja, hogy a mesék a mítoszokból jöttek

² Uo. 21. o.

³ KÁDÁR Annamária: *Mesepszichológia – Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban*. Kulcslyuk Kiadó, Bp., 2013.16-17. o.

létre, amikor ez utóbbiak elvesztették hitelüket a világ működésének megmagyarázására.⁴

Mesékkal minden emberlakta területen találkozhatunk, ezért tekinthetünk a mesére univerzális műfajként, aminek természetesen különböző variánsaival találkozhatunk, ahogy helyet változtatunk. A mesehősök, a mesemotívumok a legtöbb tájon nagyon hasonlítanak egymásra, még akkor is, ha a történetek népeit több ezer kilométer vagy évezred választja is el egymástól. Ugyanis a népmesék az emberiség közös tudatalattiját tükrözik. Az alaptémák (mint pl. a párválasztás, az anyagi boldogulás, a testvérféltékenység, az árvaság) minden korban meghatározták az emberek gondolkodását, vágyait, éljenek azok bárhol is a földön. A mese kortalan, hiszen a mai ember életének is a legfőbb éltető ereje a sikeres párválasztás és az anyagi függetlenség elérése.

A mesék az emberi élet alapkérdéseit tárgyalják, vázát adják az emberi életnek: a hős felnő, elindul szerencsét próbálni, közben akadályokkal találja szembe magát, lesznek ellenségei és barátai, akik segítségével sikeresen elnyeri célját: a királylányt és a fele királyságot. A mese kompenzáló ereje végül is így vagy úgy mindig érvényesül: vagy elégtételt szolgáltat a vágyak, a fantázia szintjén, vagy képes a boldog véghez vezető utat is felmutatni.

Nagy Olga szerint a mese szintézisét adja a nép legmélyebb élet- és világfelfogásának.⁵ A nép által elfogadott erkölcsi alapértékek a mese mozgatórugói, hiszen a népmese alakítója nem csak a mesemondó, hanem a hallgatósága is, hiszen figyelmével, megjegyzéseivel alakítja, megszűri a hallottakat. A magyar népmesék - mint általában a népmesék - a bátorságot, a kitartást, a leleményességet, a jószívűséget és a szorgalmat jutalmazzák.

Boldizsár Ildikó szerint a mese nem a „minden rendben van világa”, hanem „a mese olyan történet, amelyben mindenért meg kell dolgozni, semmi

⁴ JENEI Teréz: *Műmesék szövegtipológiai vizsgálata*. In: BÁLINT Péter: *Közelítések a meséhez*. Didakt Kiadó, Debrecen, 2004. 114. o.

⁵ NAGY Olga: *Hősök, csalókák, ördögök*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1974. 120. o.

sem magától szép és jó, semmi sem magától működik rendben”, „...ha a hős valamit el akar érni, megtalálja a megfelelő formát és segítőt a cél eléréséhez. A lehetséges erői ugyanis nem rajta kívül, hanem benne vannak.”⁶ *Komáromi Gabriella* gondolatai nagyon hasonlóak Boldizsár Ildikó álláspontjához: „A mese nem csak álom, vágy, illúzió, aminek semmi köze a valósághoz. A mesék nem arról szólnak, hogy „minden rendben van”, hanem hogy minden rendben hozható. A mese élni segít.”⁷

Minden élethelyzetre megtalálhatjuk az odaillő népmesét, és benne a megoldást is - állítja *Boldizsár Ildikó*. „A mese olyan, akár egy tükör, azt látjuk meg benne, amit lelkünkben hordozunk, ezért egy mesét az adott lelki szükségletünknek megfelelően mindig más és más módon értelmezhetünk”⁸ - írja *Kádár Annamária*.

A mese és a gyermek

Meggyőződésem, hogy az óvodáskorú gyermekeket a népmesékből áradó optimizmus - jó esetben életre szóló - védőoltásával kell megvédeni a későbbi kamaszkori elbizonytalanodástól, reményvesztettségétől. Hiszen, ahogy a gyermekben a mesék hatására nő a remény, úgy csökken a belső félelmeiből adódó szorongás, s az egyre növekvő reményből egyre több „erőt” nyújt ahhoz, hogy az újabb és újabb akadályokat le tudja győzni.

A gyermek animisztikus módon mindent élőnek lát, s mindent ugyanazzal a szeretettel képes szeretni, vagy ugyanolyan gyűlölettel gyűlölni. Belső világában hatalmas „rendetlenség” uralkodik, s amíg ezt nem teszi rendbe, nem is képes a továbblépésre. Ha azonban „a gyermek minden vágyálma alakot ölthet egy jó tündérben; minden destruktív vágya egy gonosz boszorkányban; minden félelme egy falánk farkasban; lelkiismeretének minden parancsa egy

⁶ BOLDIZSÁR Ildikó: *Meseterápia – Mesék a gyógyításban és a mindennapokban*. Magvető Könyvkiadó, Bp., 2011. 9. o.

⁷ KOMÁROMI Gabriella: *Hogyan tanítanak élni a tündérmesék?* Fordulópont, 2007. 3. szám, 93. o.

⁸ KÁDÁR Annamária: *Mesepszichológia – Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban*. Kulcslyuk Kiadó, Bp., 2013. 67. o.

kalandos úton megismert bölcs emberben; minden féltékeny haragja egy állatban, amely kikaparja ősi riválisának szemét – akkor a gyermek végre megkezdheti a rendcsinálást belső ellentmondásainak világában.”⁹ Tehát a mese képes - szögezi le *Bruno Bettelheim* - az elaboráció útján - az álmokhoz hasonlóan belső képek segítségével - az indulatok, vágyak, szorongások feldolgozására.

A mesei történetek és az álmok között azonban jelentős különbség van, hiszen az álom gyakran a belső feszültség szüleménye, amelyeket az álmodó és az álom sem tud mindig megoldani. A mese ezzel szemben tele van megoldásokkal és a végső boldogság megtalálásával a feloldással is.¹⁰

A gyermek és a mese hasonló módon tekint a világra. Mindketten jóra és rosszra osztják fel a világot, számukra nem léteznek árnyalatok, összetett jellemek ezért is értik meg egymást annyira. Pl. *Grimm testvérek Hófehérkéjében* a mostoha egyértelmű gyűlöletet érez Hófehérke iránt, egy percig nem láthatjuk irgalmasnak, megbánást tanúsítónak, vagy szerető mostohának. Egyetlen célja Hófehérke elpusztítása, s a mesehallgató gyermek ezért gyűlöli őt. A mese „alakjait határozott vonallal rajzolja meg, a részletek közül csak a legfontosabbakkal foglalkozik. Szereplőiben kevés az egyéni vonás, inkább típusokat képviselnek -”¹¹ szögezi le *Bruno Bettelheim*.

Hasonlóan gondolkodik a mese poláris világáról *Lovász Andrea*: „Valójában csak egyetlen történet van, egyetlen mese. Jó és Gonosz párharca nemcsak ismétlődik, hanem újból és újból lejátszódik. Polaritásuk feloldható vagy ignorálható, de mindkét esetben világok épülnek rá. A mesevilág alapjaiban sérül, amennyiben ez a duális rendszer eltűnik – a sarkítás, a gonosz erejének hangsúlyozása nem a mesemivoltot negáló tényező, hanem éppen ellenkezőleg: erős gonosz hiányában a hős harcának bagatellizálásával egy

⁹ BETTELHEIM, Bruno: *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek*. Corvina Kiadó, Bp., 2013. 90.o.

¹⁰ Uo. 50. o.

¹¹ Uo. 16. o.

időben csak gyenge, színtelen mesék, pontosabban csak mesére hasonló mesés történetek születhetnek.”¹²

A mesehősök nem változó jellemek, épp ezért a népmese azt sugallja, hogy a rosszat le kell győzni, számára nincs kegyelem, ha enged a hős, mindig drágán kell megfizetnie, biztonságot csak a gonosz végleges elpusztítása hozhat. Ez a több évezredes népmesei igazság szemben áll a műmesék alkotóinak személyes mondanivalójával – *Tolkien* hőse *A sonkádi Egyed* gazdában kompromisszumot köt a sárkánnyal, adófizetésre kényszeríti őt. *Csukás István Süsüje* a meglévő sárkány-sztereotípiák ellen küzd, hiszen *Süsü* egyfejű sárkány, és melegszívű barátja lesz a királyfinak.

Az óvodások világában a jó mindig szép, és akit szeretnek a gyerekek azt szépek, jónak látnak. A görög esztétikai fogalom a kalokagathia, a szép-jó-igaz összetartozása gondolkodásuknak alapvető jellemzője épp úgy, mint a népmesének.

Az állatok népmesei szerepeltetése a gyermekek állatvilághoz fűződő viszonyát idézi. A gyerekek számára a mesékben segítő szerepkörben feltűnő állatok, akik/amik azt szereplőt, aki megérdemli, hozzá segítik a győzelemhez, könnyen értelmezhetőek, hiszen a gyerekek ösztönösen barátként tekintenek az állatokra - szinte minden kisgyerek rajongva figyeli a kutyákat, macskákat, madarakat. Ehhez kapcsolódik még, hogy a gyermeki játék lényege az utánzás mellett az átváltozás: a kisgyermek szeretnek állattá változni, kutyává, oroszlánná, de akár békává is, ez a sajátosság a törzsfajlás totemizmusát idézi. A gyerekek számára az ún. kettős tudat birtokában természetes és elfogadható, hogy békából királyfi lesz, kehes gebéből táltos paripa, hollóból Tündérszép Ilona.

A népmese a valóság kompenzálását jelenti, hiszen a szegény ember fiából lesz a király, lányából a királyné, sőt az emberi élet végessége, korlátoltsága is legyőzhető a mesékben, így juthat el a hős az Óperenciás-

¹² LOVÁSZ Andrea: *Jelen idejű holnemvolt. Szeminárium a meséről*. Krónika Nova Kiadó, Bp., 2007. 59. o.

tengeren¹³ is túlra, miután 100 és 100 évig gyalogolt. A gyermek a játékában ugyanezt teszi, így pl. az első osztályos gyerekek szívesen játszanak iskolásdit, ahol ők a tanító nénik, ők osztják a piros- és a feketepontokat – így dolgozzák föl azt a retorziót, ami éri őket a teljesítményközpontú oktatás alatt.

A népmese a hős szubjektív igazát fogadja el, a történeteket nem a hétfejű sárkány szemszögéből láttatja, a királylánynak sincs beleszólása abba, hogy elfogadják-e a hőst férjül. A gyermekek is csak a gyermekkor vége felé értik meg, hogy nem mindenkinek az a jó, ami nekik – és csak lassan lépnek túl a gyermeki egoizmusukon.

A gyermekekben az életösztön, az élni akaró optimizmus még töretlen. A mesék is sikerorientáltak, a műfaj egyik meghatározó jellemzője a szerencsés, boldog befejezés. „A mese optimista életfilozófiája és a mesei varázslat olyan belső hitet, önbizalmat alapoz meg, amely segít abban, hogy a látszólag leküzdhetetlen akadályokkal is szembeszálljunk, hogy a mindennapi nehézségek és problémák közepette a megoldás keresésében gondolkodjunk”¹⁴ – hangsúlyozza *Kádár Annamária*.

A mesélés kihat a gyermek kognitív képességeire is, ha a mesehallgatás kimarad az óvodás életkorban, nő az esélye annak, hogy a gyermek nem fog tudni jól olvasni, nehezebb lesz számára a tanulás, a koncentráció. Ugyanilyen fontos a fantázia fejlesztése is, mivel a szövegértés feltétele a fantázia, ha el tudja képzelni, hogy mit hall vagy olvas, nem lesz olyan gyötrelmes a tanulás. A szókincs bővítése szintén a mesélés által fejlődik legjobban, a gyermek a mesék által észrevétlenül megtanul választékos, kifejező mondatokat alkotni szóban, majd írásban.¹⁵

¹³ Ober-Enns ausztriai folyó nevéhez vezet vissza a szó etimológiája. Az alföldi legények az osztrák császárság katonájaként kerültek e számukra nagyon különös alpesi vidékre.

¹⁴ Kádár Annamária: *Mesepszichológia. Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban*. Kulcslyuk Kiadó, Bp., 2013. 16. o.

¹⁵ BOLDIZSÁR Ildikó: *Meseterápia. Mesék a gyógyításban és a mindennapokban*. Magvető Könyvkiadó, Bp., 2011. 324-325. oldal

Az óvodáskorú gyermek legfőbb tevékenysége a játék kell, hogy legyen, és mellette a kötött vagy kötetlen foglalkozásokat is a mesék világához kapcsolódóan ildomos tartani.

A népmesébe való belépés feltételei

Egy kisgyerek fejlődéséhez, örömteli, derűs gyerekkorához napi két mese szükséges – egy a délelőtti foglalkozás keretében és egy az elalvás(ok) előtt, így ez a kisebb korban akár három mese is lehet, mind szeretett személyek – óvónők, szülők, nagyszülők – szájából.

A mai gyerekek már gyakran a mesehallgatást is meg-megszakítják, kérdeznek, eljátsszák a hallottakat. Ha cselekvőként is részt vehetnek egy mesében, akkor a mese még intenzívebb hatást érhet el, a mese és a gyerek közötti távolság valóságosan és szimbolikusan is megszűnik. A gyerekek számára a történetbe való belépés nem igényel semmiféle felkészítést, előképzettséget, számukra a mesébe szereplőként való belépés a világ legtermészetesebb módja. (Természetesen azt itt vázolt népmesébe való belépés nem az álomba ringató mesékre vonatkozik. E mesék fontos funkcióiról az előbbiekben már utaltam.)

Nehezebb a dolga a játékban résztvevő óvónőknek, akiknek új szerepkört kell ellátniuk: a visszafogott, lelkes, szabálykövető játszói szerepkört, azaz fel kell adniuk az irányító, hangadó szerepüket. Ezt közölni is kell a gyerekekkel, hogy most egyenrangú játszók lesznek, de példamutató játékos magatartásukkal sokban segíthetik a gyermekek önfelelt játékát.

A játékmesternek összetett feladatköre van. Sok népmesét kell ismernie, hogy találjon olyan mesét, amely illik az adott csoporthoz, és egyben az ő fantáziáját is megfogja. A hagyományos óvónői tudás is kisujjában kell, hogy legyen – elméletileg és gyakorlatilag is, így a kézművesség csínja-bínja, népköltészet ismerete is – különös tekintettel a népdalokra, néptáncokra. Bizonyos pedagógusi erényekkel is rendelkeznie kell, így

- nyitottsággal,
- empátiával,
- játékos kedvvel,
- saját személyiség felvállalásával,
- bátorsággal az új utak kipróbálásához,
- szituációteremtési és átlátási képességgel,
- kapcsolat-felvételi és kapcsolat-tartási készséggel,
- rugalmassággal,
- szerepbe lépéshez bizonyos színészi rutinnal,
- saját exhibicionizmusáról való lemondással, miszerint a játékot, a játékban való döntés jogát átengedje vagy legalább megossza a résztvevőkkel.

Mindezek mellett a foglalkozás tervezetének elkészítéséhez szükségesek a konkrét drámapedagógia ismeretek is. A fentiek értelmében egyértelműnek tűnik, hogy egy jól sikerült népmese-foglalkozást leginkább egy különböző képességekkel, tudással rendelkező egyénekből álló csoport tud megtervezni és levezényelni.

E népmese-foglalkozás szerkezete két alaptípust követhet. Egyszerűbb és hagyományosabb modell: egy motivációs, ráhangolódo bevezető játék után kezdődik a népmese mintegy színházi előadása, amit egy lezáró játék követ. Nehezebben végre hajthatóbb, újszerűbb modell, ha a színházi jeleneteket egymás után követik az interaktív játékok, feladatok. Ez az érdekesebb, nagyobb kihívást jelentő szerkezet, ami azonban könnyen zűrzavarrá válhat, ha nem egyértelmű a gyerekek számára, hogy éppen passzív vagy aktív szerepet ajánlanak föl nekik. Segítség lehet, ha egy játékmester konkrét instrukciókkal látja el őket arról, hogy éppen, mit kell tenniük: leülni, felállni, fává változni stb., ill. ha a játékmesternek színészként is helyt kell állnia, akkor egy könnyen lecserélhető kellékekkel jelölje, hogy ő éppen ki – pl. kalapban a játékmester, jogarral a kézben a mesében szereplő király.

Ha a mese követhető, a játékok változatosak, és ha foglalkozásban való részvétel élvezetet okoz a gyerekeknek, akkor az ötéves gyerekek is képesek az akár 40-50 perces játékot figyelemmel kísérni, ennél hosszabb ne is legyen egy mese-foglalkozás, hiszen a mindennapos szabad, kötetlen játéokra is idő kell, hogy jusson. Az időtartam alsó határa 25-30 perc, ennyi idő szükséges ahhoz, hogy az erős, hatásos színházi jelenetek mellett a gyerekek résztvevőként is helyet kapjanak a mesében.

A meseválasztás - Az *aranytulipán*
(<http://mek.oszk.hu/00200/00232/html/02.htm>) és

Holle anyó
(<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/szepirod/kulfoldi/grimm/html/grimm04.htm>)
- indoklása

Az általam választott mesék elsősorban az 5 és 7 év közötti gyermekekhez szólnak, mindkét mese több mesekönyvben megtalálható, minden óvónő által ismert, én alapanyagul az interneten is megtalálható változatot használtam.

Az *aranytulipán* igazi, vérbeli varázs- vagy tündérmesének tekinthető, amelynek lényege a csoda átélése. „A mese őrzi a csodát. Ez éltető eleme”¹⁶-szögezi le *Komáromi Gabriella*. „A meséket az ember metafizika iránti igénye hívja életre”¹⁷- állítja *Lovász Andrea*.

Az ötéves gyermek már megérti a tündér- vagy varázsmesét, vagyis az „igazi” mesét, tele csodákkal, mesei vázzal, csodás szereplőkkel, hiszen a koncentrációs képessége lehetővé teszi már a hosszabb mesék megismerését, emellett a csoda még számára „valóságos” – hiszen a játékaiban is a fantáziája révén mindenből minden lehet. A benne működő kettős tudat lehetővé teszi, hogy kételkedés nélkül, zavartalanul átadhassa magát a mesék fantasztikus világának.

¹⁶ KOMÁRIUMI Gabriella: *Gyermekirodalom*. Helikon, Bp.,1999. 110. o.

¹⁷ Uo. 19. o.

Holle anyó mára nagyobbacska gyerekekhez szól, ebben a korban a csoda kezd már a háttérbe szorulni, de a naiv mesei tudat még megmarad. Már nem a csoda segíti a hőst a győzelemhez, hanem már a maga erejében, eszében, szorgalmában bízva győzi le az akadályokat. *Holle anyó* átmenet képez a varázssztori és a reális mesék közt: a meglévő csodás elemek szerepe már csak részben az, hogy egy fantáziavilágot felépítsék, fontosabb szerepük az, hogy a hétköznapi életbe vezessenek át, és a szorgalom fontosságára hívják fel a figyelmet. A mesés jutalom is a szorgalom kiemelkedő jelentőségét kívánja felerősíteni. Ez a mese mintegy körülírja az iskolaérettség egyik fontos jellemzőjét - a feladattudatot.

A gyerekek játékba való bevonása is más milyen szintű az egyik, ill. a másik mesében. Az *aranytulipán* kapcsán kisebb a játszó gyermekek önállósága, kevesebb döntési helyzetbe kerülnek, mint a *Holle anyó* kapcsán.

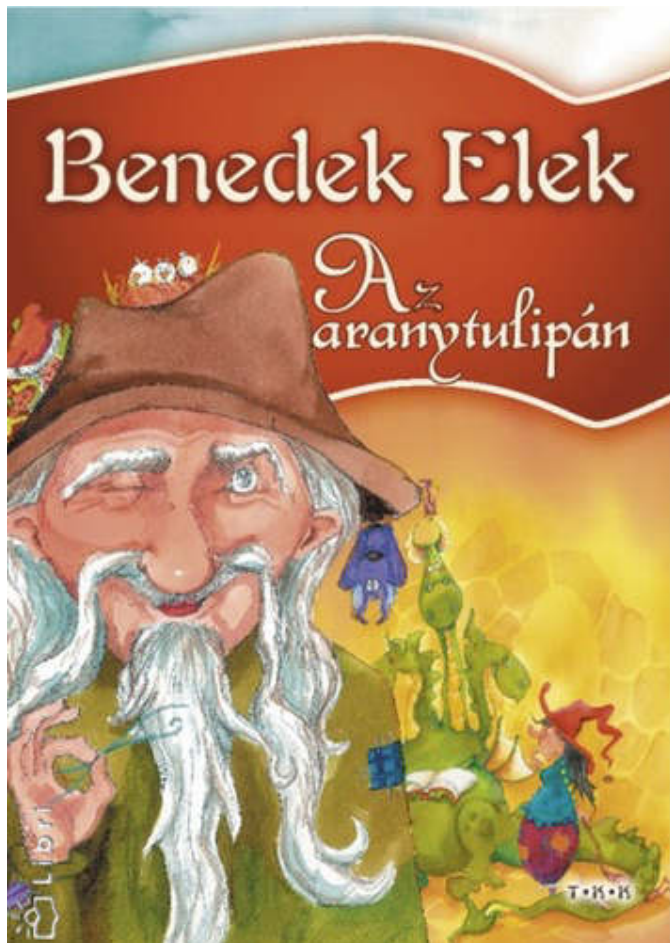
A mese-foglalkozások vázlata

A mesébe való belépés módja lehet ugyanaz mindkét mesénél. Egy távcsőn keresztül elláthatunk meseországba, és valamennyi játékos belenézve ebbe a varázstávcsőbe, elmesélheti, mit lát meseországból. Majd a buborékfújó segítségével létrehozott buborékok elkapásával egy-egy gyermek már a meseországban találhatja magát.

Az aranytulipán

A mese előadásához szükséges egy narrátor, az alábbi szerepeket akár ketten is vállalhatják, mert a színen egyszerre maximum ketten lesznek¹⁸: király, királyfi, halacska, holló, öregember, kicsi emberke, királylány király apja, királylány. A legegyszerűbb, de egyértelmű jelzések tegyék a gyerekek számára érthetővé, hogy ki kicsoda. A narrátor kezében a mese szövegével felolvas, a szereplők fejből, ill. improvizálva mondhatják a szövegüket, ezt mindenféle

¹⁸ Így a foglalkozás egy délelőtti külső segítség nélkül: a két óvónő és a dada közreműködésével is megoldható.

lelkiismeret-furdalás nélkül megethetik, hiszen a népmese szövege sosem annyira kanonizált, mint a műmese szövege. Néhány egyszerű kellék szükségeltetik a foglalkozáshoz: egy tarisznya, amibe bele tudja tenni a királyfi a halpikkelyt, a tollat és hajszálat, és ahonnan majd elő is tudja venni azokat. Az átváltozás csodájához, amely a mese csúcspontja – szükséges egy lepedő és egy tulipán, hogy a lepedő mögé bújt királyfiból a gyerekek számára láthatatlan módon egy tulipán legyen, ill. fordítva a tulipánból királyfi.

A foglalkozást olyan teremben kell tartani, ahol a gyerekek le tudnak ülni, de fel is tudnak állni, tudnak mozogni. A legmegfelelőbb ülőhelyet egy nagyobb méretű szőnyeg biztosíthatja. Az is fontos, hogy a gyermekek minden jelenetet jól lássanak, halljanak, vagyis a színpad mindig feléjük forduljon. A helyszínváltást jelölheti egy jól megválasztott népdal vagy népi mondóka,

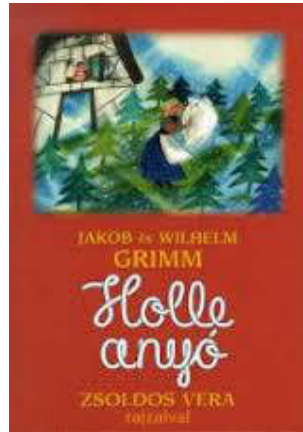
esetleg egy Weöres-vers eléneklése a *tekeredik a kígyóhoz* hasonló mozgással ötvözve – amely az egyes epizódokat (halacskán, hollón, öregemberen való segítséget, a városba való eljutást, a segítők segítségül hívását) elválasztja és egyben össze is köti, és egyben megmozgatja a gyermekeket.

Ezek után következzenek a gyerekek bevonására a mese előadásába folyamatosan be-beiktatható néhány ötletadó példa:

- mutassuk meg, hogyan úszott el halacska: egy konkrét táv „átúszása”
- milyen lehet a város, mi található benne?
- mit gyászolhat a város?
- milyen volt a királylány? Mit jelenthet, hogy szépséges szép?
- hová bújhatna a királyfi?
- legyünk mi a nagy hal, bújtassuk el a királyfit!
- változzunk hollóvá! Milyen színű a tollunk? Milyen a hangunk? Hogyan repülünk?
- mindannyian hivatalosak vagyunk a lakodalomra: néhány lépés megtanítása a zeneszó (élő zene, akár egy furulya hangja) melletti záró ösztánc érdekében.

Holle anyó

Szereplők: szorgos és lusta lány, özvegyasszony, kakas (ezt az utóbbi szerepet a kenyerek, almák szerepkörrel együtt akár a gyerekek is el tudják látni.) Az előző meséhez hasonlóan itt is szükséges lehet egy narrátor, aki kezében tartja a mese egész szövegét. Kellékek közül elég lehet egy valódi orsó – és maga az eszköz lehetőséget termet arra, hogy a gyerekek meg tudják, hogy mire és hogyan használták egykor. A mese fontos mozzanata az arany-, ill. a szurokeső, amely talán a legegyszerűbben egy aranyszínű és feketeszínű lepedővel oldható meg.

Még a mese előtt játszhatnának a gyerekek ellentétesdit: - *ha én szorgos – okos, csúnya, nagy, magas - vagyok, akkor ti vagytok* (és a gyerekeknek ki kell mondaniuk az ellentétes jelentésű szót). Gyakorolhatjuk a kút apropóján az egyes irányokat csak egy-egy szék szükséges hozzá: mutass a szék fölé, alá, mellé, elé, mögé, a széktől jobbra és balra.

A meseelőadásba ékelődve a gyerekek cipóvá válhatnak, és egymás mögé guggolva, az alábbi népi rigmust mondogathatják:

Sülnek a kenyerek, Elégnek a kenyerek!
(Vitnyéd, Sopron m.; T. Énekes L. gy. 1952 körül)

És az óvónők vagy a természetesebb óvodástársak magasra emelve kikaphatják a már megsült cipókat/gyerekeket a kemencéből. A lehulló almákat, azaz a gyerekeket egy halomba rakhatja a szorgos lány. Kislétszámú csoportnál akár *kicsi a rakást* is játszhatnak ennél a jelenetnél.

Holle anyó dunyháinak felrázása után a gyerekek hópihévé is össze tudnak állni, azaz hópihe alakú formát tudnak alkotni. A honvágytól szenvedő szorgos lány felidézheti, hogy mi hiányzik neki a falujából – egy gyerek mondjon egy-egy tárgyat, személyt vagy állatot – és ebből a körből memóriajáték alakulhat, ha vissza kell mondani az egyes szavakat.

Milyen képet vágott a lusta lány, mikor meglátta az aranyos szorgos testvérét? Mit gondolhatott? – kérjük meg a gyerekeket, hogy mutassák meg a lusta lány arc kifejezését, mondják ki a gondolatát.

A mese lezárása után folytatódhat a játék: egy legény elmegy háztűznézőbe az özvegyasszonyhoz, vajon melyik lányt fogja feleségül kérni, indokolja is a döntését. A foglalkozás bármelyik résztvevője legényként ismertetheti döntését. Itt várhatóan megfogalmazódik a mese tanítása: szorgalommal, tetterővel érheti el az ember a célját.

A *szorgos kezek* játék lehet a foglalkozás befejezése: a résztvevők körben ülnek vagy a földön vagy egy asztal körül, kezeiket vagy egymás mellé teszik, vagy nehezítésképpen egy-egy kézpár közé beékelődik egy másik kéz. Egy kézfej lecsap az asztalra vagy a földre majd jobbra tőle a másik kéz, és így tovább sorban, ha valaki kettőt csap, akkor jobbról balra változik a kézfej lecsapás iránya. Lehet belőle verseny is, ha kiesnek azok, akik rosszkor vagy későn éltek a kézcsapással.

Végszó

E foglalkozás-vázlatok is bebizonyítják, hogy a népmesék komplex módon képesek az óvodáskorú gyermekeket fejleszteni, hiszen általuk mind az anyanyelvi kompetenciájuk, mind a logikájuk, mind a fantáziájuk, de akár a természetismeretük is fejlődhet.

A népmese előadások látszólag sok előzetes munkával járnak, de egy-egy kellék (korona, kard, aranyszínű lepedő stb.) többször több mesében is hasznosítható, ill. az elkészítésükbe a gyerekek is szívesen bekapcsolódnak. Az óvónők szerepbe lépése sem nagy ördögösség, hiszen az írott szöveg a narrátor kezében csak felolvasásra vár, a párbeszédet kell eljátszani, amelyek gyakran meseformulákból állnak, és egy-egy óvónő számára ismertek kell, hogy legyenek. A gyerekek bevonása teszi a meseelőadást foglalkozássá – és ez a viszonylag új út fejlesztően hat nem csak a gyerekekre, hanem az óvónőkre is. A

csoportmunka összegezheti az egyes óvónők erényeit, szakmai kompetenciáját, és a sikeres felkészülés, foglalkozás öröme erősítheti, színesítheti a munkatársi kapcsolatokat is.

--

A szerzőről

Tölgyessy Zsuzsanna több évtizede tanít óvodapedagógiát és tanító szakos

Tölgyessy Zsuzsanna drámapedagógiai órát tart (www.tani-tani.info)

hallgatókat. A PhD-dolgozatát drámapedagógiai témájában alkotta meg. Kutatási területe: gyermekfolklor, gyermekirodalom, múlt tanításának lehetőségei kisgyerekkorban.